

رمضان به چه معنا است و حقیقت آن چیست؟

رمضان در لغت به معنای شدت حرارت، و حرارت سنگ، بر اثر شدت حرارت خورشید آمده است.

رمضان در لغت به معنای شدت حرارت، و حرارت سنگ، بر اثر شدت حرارت خورشید آمده است. نیز گفته شده است که از 171#& حرّ گرفته شده که به معنای برگشت از بادیه به شهر می باشد. اما در اصطلاح، رمضان نام ماه نهم از ماه های عربی و ماه روزه اسلامی و ماه نزول قرآن است. امام سجاد (ع) در توصیف ماه مبارک رمضان می فرماید: سپاس خدای را که از جمله آن راه های هدایت، ماه خود، ماه رمضان را قرار داد، ماه روزه، ماه اسلام، ماه طهارت، ماه آزمایش، ماه قیام، ماهی که قرآن را در آن نازل کرد، برای هدایت مردم ... و مشخص شدن حق از باطل.

بنابراین، می توان گفت ماه مبارک رمضان، ماه طهارت و ماه تخلّق به اخلاق الهی است، و حقیقت و باطن آن عبارت است از رسیدن به لقای خداوند، آزادی از خود؛ آزادی از خود حیوانی، و تولد خود الهی.

رمضان به معانی ذیل آمده است:

1. رمضان مشتق از 171#& رَمَضَ به معنای شدت حرارت، و حرارت سنگ، بر اثر شدت حرارت خورشید آمده است. [1] همچنین گفته شده که از 171#& حرّ گرفته شده که به معنای برگشت از بادیه به شهر می باشد. [2] بنابر این وقتی گفته می شود، ارْتِمَاضاً [رمض] من الحزن؛ یعنی باطن آن مرد از غم و اندوه سوخت، یا وقتی گفته می شود، ارْتِمَاضاً [رمض] یقْلان؛ یعنی برای فلانی اندوهگین شد، و همچنین وقتی گفته می شود، ارْتِمَاضاً [رمضتُ کبدُهُ؛ یعنی کبد او تباه شد؛ مثل این که گونه ای بیماری آن را می سوزاند. [3]

2. 171#& رمضان از 171#& رَمِیض، به معنای ابر و باران در پایان چله ای تابستان و ابتدای فصل پاییز است که گرمای تابستان را دور می کند. به این دلیل این ماه را 171#& رمضان گفته اند که بدن های آدمیان را از گناهان می شوید. [4]

3. 171#& رمضان بر گرفته از 171#& رَمَضَت النصل ارمضه رمضاً است؛ به این معنا که نیزه را میان دو سنگ می گذاشتند و بر آن می کوفتند تا نازک شود. [5] به این تعبیر، رمضان؛ یعنی، انسان خود را میان طاعت الهی قرار می دهد تا نفس او نرم و آماده ی بندگی شود.

4. معنای 171#& رمضان در روایات؛ در بسیاری از احادیث اهل بیت (ع) از گفتن کلمه ی 171#& رمضان به تنهایی نهی شده و سفارش شده است که آن را 171#& ماه رمضان نام گذارند؛ زیرا 171#& رمضان یکی از اسمای الهی است. [6] از امام علی (ع) نقل شده است: 171#& نگوئید رمضان، بلکه بگوئید ماه رمضان و احترام آن را رعایت کنید. [7]

اما در اصطلاح، رمضان نام ماه نهم از ماه های عربی و ماه روزه اسلامی است و آن ماه نزول قرآن است: 171#& شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي

حقیقت و باطن ماه مبارک رمضان

هر آنچه که در عالم هستی وجود دارد، حقیقت و باطنی دارد؛ زیرا دنیا تنزل یافته‌ی عوالم بالا است، هرچه در عالم دنیا است نمونه‌ای است از آنچه در عالم معنا است. احکام و قوانین الهی هم که در دنیا به صورت دین و دستورات عبادی ظهور کردند، اسرار و باطنی دارند. اشیا، زمان‌ها و مکان‌ها نیز دارای حقیقت و باطن می‌باشند. یکی از آن زمان‌ها، ماه مبارک رمضان است. در فرهنگ اسلامی ماه رمضان یکی از مهم‌ترین و محترم‌ترین ماه‌های سال است؛ ماهی که نزد مسلمانان به ماه عبادت و طهارت معروف بوده و آن را - به تعبیر پیامبر(ص)- ماه خدا می‌نامند. [10]

امام سجاد(ع) در صحیفه سجاده در استقبال از ماه مبارک رمضان با بیانی شیوا و رسا از ماه رمضان سخن گفته و حقیقت آن را روشن ساخته است. ما در این مقال تنها گوشه‌ای از آن را بیان می‌کنیم. امام در این دعا، ابتدا خداوند متعال را جهت هدایت شدن به دین الهی و بهره‌مندی از نعمت بندگی و عبادت، شکرگذاری می‌کند، سپس می‌فرماید: «#سپاس خدای را که از جمله آن راه‌های هدایت، ماه خود، ماه رمضان را قرار داد: ماه روزه، ماه اسلام، ماه طهارت، ماه آزمایش، ماه قیام، ماهی که قرآن را در آن نازل کرد، برای هدایت مردم، و بودن نشانه‌هایی روشن از هدایت و مشخص شدن حق از باطل، و بدین جهت برتری آن ماه را بر سایر ماه‌ها بر پایه احترامات فراوان، و فضیلت‌های آشکار روشن نمود.« [11]

توصیف ماه رمضان با عباراتی؛ نظیر ماه اسلام، ماه نزول قرآن، حاکی از آن است که در نظر امام سجاد (ع) و در مکتب اهل بیت (ع)، ماه مبارک رمضان، عرصه برای تجلی حقیقت اسلام؛ یعنی تسلیم محض در برابر خداوند متعال است. این عرصه، مجال است تا بندگان خدا به امر و رضای او، حتی از نیازهای طبیعی و حلال خود چشم‌پوشی کنند و سر تسلیم بر بندگی شکوه مند خالق بی‌همتای خویش فرود آورند. این تمرین یک ماهه در کف نفس و خودداری از درخواست نفسانی، تمرینی مفید و نیکو است برای تقویت اراده و خویشتن‌داری در باقی سال؛ چون انسانی که یک ماه به دستور الهی در مقابل خواست حلال نفس خویش مقاومت کرده و فقط به خاطر رضای خداوند از نیازهای طبیعی خود مانند خوردن و آشامیدن اجتناب نموده است، این قدرت را خواهد داشت تا در یازده ماه دیگر سال در مقابل وساوس شیطانی و درخواست‌های نفسانی نفس اماره خویش مقاومت نموده و اهل تقوا و رستگاری شود.

ماه مبارک رمضان، ماه طهارت است. ماهی که بنده وجود خود را از تمایلات مادی و حیوانی زدوده و با روزه ضمن تطهیر جسم، به تطهیر جان نیز می‌پردازد تا روحش در عالم پاکی و رشد و تعالی، از انوار هدایت بخش خدای متعال بهره مند شود.

پس می‌توان گفت حقیقت ماه رمضان عبارت است از: آزادی از خود؛ آزادی از خود حیوانی، و تولد خود الهی. ماه مبارک رمضان، ماه تخلیق به اخلاق الهی است و حقیقت و باطن آن عبارت است از: رسیدن به لقای خداوند. در حدیثی آمده است که خداوند سبحان فرمود: «#الصَّوْمُ لِي وَ أَتَا أَجْزَى بِهِ.« [12] روزه مال من است و من خود به آن جزا می‌دهم. بعضی کلمه «#اجزی» در این روایت را به صیغه مجهول «#اجزی» خوانده‌اند؛ یعنی روزه برای من است و من پاداش آن هستم. حیف است که انسان به خودش و به غیر خدا و به هر آنچه که متغیر است، دل ببندد؛ زیرا هرچه غیر خدا است، در معرض زوال و تغییر است و نمی‌تواند جزای انسان باشد؛ جزای روزه دار، لقای حق است. [13]

[1]. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج 7، ص 160، چاپ سوم، دار صادر، بیروت، 1414 ق.

[2]. همان.

[3]. مهیار، رضا، فرهنگ أبجدی عربی - فارسی، ص 41، بی تا، بی جا.

[4]. لسان العرب، ج 7، ص 161.

[5] همان، ص 162.

[6]. طریحی، فخر الدین، مجمع البحرین، تحقیق: حسینی، سید احمد، ج 2، ص 223، کتابفروشی مرتضوی، تهران، چاپ سوم، 1375 ش.

[7]. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، محقق و مصحح: غفاری، علی اکبر، آخوندی، محمد، ج 4، ص 69، دار الکتب الإسلامية، تهران، چاپ چهارم، 1407 ق.

[8]. بقره، 185.

[9]. قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، ج 3، ص 123، چاپ ششم، دار الکتب الإسلامية، تهران، 1371 ش.

[10] شیخ صدوق، أمالی، ص 93، انتشارات کتابخانه اسلامی، 1362.

[11]. صحیفه سجادیه کامله، شعرانی، ابوالحسن، دعای 44، ص 267، چاپ ششم، قائم آل محمد، قم، 1386 ش.

[12]. شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، ج 2، ص 75، انتشارات جامعه مدرسین، قم، 1413 ق.

[13] . جوادى آملی، عبد الله، حکمت عبادات، ص 33 و 131-135 و 145-147، اسراء، قم، چاپ اول، 1378